

NATURA 2000-GEBIED: KORENBURGERVEEN (061)
VERSLAG VELDBEZOEK DD. 20 AUGUSTUS 2020

Aanwezig namens Provincie:
Aanwezig namens beheerder

Overige aanwezigen:

Datum en tijd veldbezoek:
Verzamellocatie:

20 augustus 2019, 09.00h – 17.00h
Beheerkantoor Natuurmonumenten Den Oppas. Korenburgerweg 2, Winterswijk.

Doel:

Het bevoegd gezag (provincie Gelderland) legt samen met beheerder(s) jaarlijks een veldbezoek af in het Korenburgerveen. Het doel van het bezoek is na te gaan of de (stikstofgevoelige) habitattypen in Natura 2000-gebied zich ontwikkelen volgens verwachting, zoals is beschreven in het Beheerplan Natura 2000 Korenburger en de daarvan onderdeel uitmakende gebiedsanalyse van het gebied. Dit in het licht van de uitgevoerde en voorgenomen maatregelen en het te verwachten effect op omvang en kwaliteit van de habitattypen. Het veldbezoek beperkt zich daarbij tot zichtbare ontwikkelingen en vormt een aanvulling op de overige monitoring die in het gebied plaatsvindt.

Bijlagen:

- Bijlage 1: Looproute met habitattypen
- Bijlage 2: Looproute met maatregelenkaart

Bevindingen:

In het Korenburgerveen komen volgens de gebiedsanalyse (Dorland, e.a., 2017) 9 habitattypen voor en één habitatrictlijnsoort (zie bijlage 1):

- Zwakgebufferde vennen H3130
- Heischrale graslanden H6230
- Blauwgraslanden H6410
- Actieve Hoogvenen H7110A
- Overgangs- en trilvenen (trilvenen) H7140A
- Herstellende Hoogvenen H7120
- Galigaanmoerassen H7210
- Hoogveenbossen H91D0
- Vochtige alluviale bossen H91E0C
- Kamsalamander H1166

Veegbesluit

De Minister van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft een aanvullend ontwerp-aanwijzings besluit (het veegbesluit) genomen voor 100 Natura 2000 gebieden in Nederland. Voor het Korenburgerveen betekent dit ontwerp-besluit dat de habitatrictlijnsoort H1042 Gevlekte witsnuitlibel als een instandhoudingsdoel wordt toegevoegd. Echter het veegbesluit is nog niet definitief, dit betekent dat deze soort nog niet is toegevoegd en dat maatregelen voor deze soort nog niet van toepassing zijn.

Voor alle habitattypen gelden instandhoudingsdoelstellingen. Het habitatype Herstellende hoogvenen komt over een grote oppervlakte voor, de andere habitattypen komen over kleinere oppervlakten voor. Er is geen instandhoudingsdoelstelling voor het habitatype Vochtige heiden. De vochtige heiden bevinden zich in het gebied dat is aangemerkt als Herstellend hoogveen en vallen daarom onder dit habitatype.

Tijdens het veldbezoek in 2020 zijn de habitattypen Heischrale graslanden (H6230), Blauwgraslanden (H6410), Actieve hoogvenen (H7110A), Herstellende hoogvenen (H7120) en Vochtige alluviale bossen (H91EOC) bezocht. Tevens zijn de resultaten van de maatregel "Verwijderen bos en struwelen" (M1C) ten westen van het beheerkantoor bekeken. De overige habitattypen zijn in eerdere veldbezoeken bezocht en er zijn volgens de beheerder geen aanwijzingen dat hierbij veranderingen zijn opgetreden.

Dit veldbezoek stond evenals het veldbezoek in 2018 en 2019 in het teken van de inmiddels derde extreme droogte. De maanden voorafgaand aan het veldbezoek waren zeer droog.

Heischraal grasland (H6230)

3 Delen van het grasland ten noordwesten het beheerkantoor van Natuurmonumenten Den Oppas zijn op de habitattypenkaart gekarteerd als heischraal grasland (zie bijlage 1). Tijdens het veldbezoek is het grootste heischraalgrasland grenzend aan het beheerkantoor bezocht (locatie 2). Dit verkeerde in goede staat. Opvallend is de goede bloei van Blauwe knoop, Tormenit, Struikhei en Dophei. Blijkbaar is het perceel, ondanks de droogte, voldoende vochtig en heeft de vernatting hier dus vruchten afgeworpen.

Blauwgrasland (H6410)

Iets lager op de dekzandrug bij locatie 2 bevinden zich vegetaties met o.a. Parnassia die tot het blauwgrasland kunnen worden gerekend. De vegetatiegordels van heischraal grasland, blauwgrasland en in de laagste slenken trilveen vormen een veel fijner mozaïek dan aangegeven op de huidige habitatkaart. Het zou mooi zijn als dit fijnere mozaïek terugkomt op de nieuwe habitatkaart. Dat is echter zeer de vraag omdat de minimale karteergrootte vermoedelijk groter is dan de oppervlakte van sommige te onderscheiden habitattypen. Veel van de habitattypen zullen onder een complex komen te vallen.

Opvallend was de vondst van Parnassia in het gebied aangegeven als Overgangs- en trilveen aan de noordwestzijde van de Middeldijk (locatie 3; zie Foto 1). Dit wijst er op dat hier ook kleinschalige mozaïeken ontstaan van trilveen en blauwgrasland. Parnassia is volgens de beheerder juist de schakelsoort tussen Blauwgrasland en Kalkmoeras.

Foto 1: Nieuwe vindplaats van Parnassia met moeraswederik en riet ten noorden van de Middeldijk

De delen van de graslanden ten westen van de gedempte Schaarsbeek (Jagerinkweitjes), die op de habitattypenkaart zijn gekarteerd als blauwgrasland (locatie 10 en 12), leken tijdens het veldbezoek meer kenmerken te hebben van heischraal grasland met soorten als Blauwe knoop en Tormetil. Mogelijk heeft zich sinds de vorige kartering van de habitattypen een verschuiving voorgedaan. In 2019 heeft een vegetatiekartering plaatsgevonden. Op basis hiervan wordt een nieuwe habitattypenkaart gemaakt (T1-kaart). Het is wenselijk dat bij het opstellen van de T1-kaart gezien wordt of de methodiek die gebruikt wordt voor het opstellen van de T1 kaart gelijk is aan de methodiek gebruikt voor de T0-kaart. Hiermee wordt inzichtelijk of de vegetatie daadwerkelijk veranderd is of dat er slechts sprake is van een andere toepassing van de methodiek om tot een vertaling van vegetatietypen naar habitattypen te komen.

Foto 2: Blauwe knoop en Tormetil in de graslanden in de Jagerinkweitjes, die nu als blauwgrasland zijn gekarteerd

Overgangs- en trilvenen (H7140):

Delen van de graslanden langs de Middeldijk en ten westen van de voormalige Schaarsbeek (Jagerinkweitjes) zijn op de huidige habitattypenkaart gekarteerd als Overgangs- en trilveen. Volgens de beheerder verkeren deze in goede staat. De Overgangs- en trilvenen vormen met name in de graslanden aan weerszijden van de Middeldijk een mozaïek met herstellend hoogveen, blauwgrasland en heischraal grasland. De Overgangs- en trilvenen in de Jagerinkweitjes lijken in dit zeer droge jaar te droog.

In een trilveentje bij locatie 3 met o.a. *Sphagnum contortum* en Grote boterbloem, is aan het koloniseren van het veentje door Moeraskartelblad te zien dat er een subtiele verschuiving plaatsvindt, waarbij de natste plekken worden gekoloniseerd door drogere soorten, zoals Moeraskartelblad. Het is de vraag of dit soort subtiele veranderingen van de vegetatie door het PAS-indicatoren meetnet kunnen worden gedetecteerd. Dit kan eigenlijk alleen als hier al een pq ligt. [REDACTED] gaan na of hier een pq ligt, of dat er mogelijk een pq kan worden gelegd.

Herstellende hoogvenen (H7120):

Het herstellende hoogveen is visueel beoordeeld in de voormalige graslanden aan weerszijden van de Middeldijk (tussen locaties 2 en 3). Bij locatie 4 is afgelopen jaren bos verwijderd. Het was opvallend hoe weinig opslag hier heeft plaatsgevonden (zie Foto 3). De beheerder heeft daarom alleen beperkt opslag hoeven te verwijderen. De vegetatie is nu vrij ruig. De potenties in de graslanden lijken meer te gaan richting Blauwgrasland/Heischraal grasland. Het gebied ontwikkelt zich als een zeer soortenrijke lag-zone.

Foto 3: Herstellend hoogveen op locatie 4 waar recentelijk bos is verwijderd.

Helaas waren in het Herstellend hoogveen op meerdere plaatsen effecten van afgelopen drie droge jaren zichtbaar. De oever van de Parallelvijver bij locatie 5 was tot vorig jaar begroeid met een oever- en watervegetatie van Snavelzegge, Duizendfonteinkruid en Drijvend fonteinkruid. Deze gordel was erg belangrijk voor libellen, zoals de sterk bedreigde Speerwaterjuffer. Helaas is deze vegetatie door de drie achtereenvolgende jaren geheel afgestorven (zie zwarte oever op Foto 4). Het afsterven van deze oevervegetatie is zeer ongunstig voor libellen, die juist in dit type vegetaties leven. De Speerwaterjuffer is volgens de beheerder afgelopen jaar weer niet gezien, zodat de kans aanwezig is dat deze kritische soort uit het Korenburgerveen is verdwenen.

Foto 4: Kale oever van de Parallelvijver. Door het langdurig lage waterpeil is de oevervegetatie bestaande uit snavelzegge vrijwel geheel afgestorven. Deze oevervegetaties zijn juist belangrijk voor libellen, waaronder de Speerwaterjuffer.

Daarnaast is het herstellende hoogveen bezocht in het Vragenderveen (locatie 7). Hier werd tijdens het veldbezoek opslag van vooral berk verwijderd. Na het aanbrengen van de damwanden rond 2000 was de opslag van berk in door de nattere omstandigheden in dit compartiment vrijwel gestopt. Door de droogte van de

afgelopen drie jaar is de hoeveelheid berkenopslag helaas weer toegenomen en moet deze weer handmatig worden met bosmaaier worden verwijderd. De gemaaide boompjes blijven in het veen achter.

Foto 5: Herstellend hoogveen in het Vragenderveen. Op de achtergrond door vernatting in de periode 2012-2018 afgestorven berken. Op de voorgrond recent afgemaaide berkenopslag die door de droogte van 2019 tot heden is opgeslagen.

De effecten van drie droge jaren zijn helaas ook zichtbaar in veenputjes in het herstellend hoogveen. Bij locatie 8 waren bijvoorbeeld verschillende drooggevallen veenputjes aangetroffen (zie Foto 6). In de jaren na het hydrologisch herstel van 2000 waren de hydrologische randvoorwaarden voor groei van bultvormende veenmossen optimaal: dit heeft geleid tot een sterke uitbreiding van deze veenmossen en het lokaal aangroeien van een acrotelm. De drie droge zomers hebben dit proces stop gezet en mogelijk terug geworpen.

Foto 6: Verdroogd veenputje in het herstellend hoogveen waarvan de verlandingsvegetatie door de droogte is afgestorven.

Actief hoogveen(H7110A)

In het door damwanden gecreëerde hoogveen compartiment van het Vragenderveen bevinden zich een viertal kleine zones die op de huidige habitattypenkaart zijn gekarteerd als actief hoogveen (zie bijlage 1). Om te controleren hoe het actieve hoogveen de droogte van de afgelopen drie jaar heeft doorstaan is het actieve hoogveen opnieuw bezocht (locatie 6).

De invloed van de serie van drie achtereenvolgende droge jaren van 2018, 2019 en 2020 is duidelijk zichtbaar in het peilverloop van het grond- en oppervlaktewater in het compartiment van het Vragenderveen (zie Figuur 1). In de figuur zijn de lage waterpeilen van 2018, 2019 en 2020 duidelijk zichtbaar.

Tijdens het veldbezoek op 20 augustus werd bij de peilschaal P11 bij de stuw een waterpeil van 27,15 m. +NAP afgelezen. Dit is gelukkig minder laag dan in de zomers van 2018 en 2019 is gemeten. Dit duidt er op dat de zomer van 2020 iets minder droog verloopt dan de eerdere twee zomers. Dit is mogelijk te danken aan een grote bui eind juni van ca. 50 mm.

De balkhoogte van stuw S11 bedraagt 27,80 m. +NAP. Op de grafiek is te zien dat dit peil in de winters na het hoger stuwen van het compartiment rond de plaatsing van de damwanden in 2015 elke winter wel werd gehaald. Vanaf 2018 wordt dit winterpeil niet meer gehaald. Het compartiment is in de winters van 2018 en 2019 niet verder aangevuld dan een peil van 27,60 m. +NAP.

Het waterpeil in het stuwcompartiment fluctueerde hierdoor in de droge jaren van 2018 tot heden ca. 40 cm (27,20-27,60 m. +NAP). Deze fluctuatie is te hoog voor herstellend hoogveen en intact hoogveen. Bovendien is de basisveenwaterstand te laag. Het neerslagtekort vanaf 1 april bedroeg tijdens het veldbezoek ca. 200 mm.

Figuur 1: Grondwaterpeil in het hoogveencompartiment van het Vragenderveen bij peilbuis B044A en oppervlaktewaterpeil bij schotbalkstuw S011.

In 2019 waren er nog geen duidelijke verdrogingsverschijnselen waargenomen in het actieve hoogveen. Helaas moest worden geconstateerd dat in 2020 de bultvormende hoogveenmossen bovenin de hoogveenbulten plaatselijk zo ver zijn verdroogd, dat zij zijn afgestorven (zie Foto 7). Dit leidt tot de conclusie dat de hoogveenbulten niet langer groeien.

Foto 7: Hoogveenbult in actief hoogveen. De bultvormende hoogveenmossen bovenin de bult zijn zo ver uitgedroogd dat zij zijn afgestorven. Dit is een teken dat het actieve hoogveen na drie droge jaren tekenen van achteruitgang vertoont en niet langer aangroeit.

Het hoogveen in de slenken was eveneens verdroogd. De meeste slenken zijn gevormd in voormalige veenputjes die nog niet geheel zijn verland. De slenkvegetaties drijven hier nog op een meer dan 1,2 m. dikke waterlaag. Doordat de acrotelm met het waterpeil mee is gezakt vertonen de veenmossen in het midden van de slenken nog geen droogtestress. Aan de niet of minder omlaag gezakte randen van de slenken vertoonden de veenmossen wel tekenen van droogtestress.

M1A (Dempen Schaarsbeek):

In augustus is begonnen met het dempen van de Schaarsbeek. De beek is op belangrijke delen al gedempt met fosfaatarm zand. Op andere delen is er voor gekozen om de wal langs de beek in de beek te schuiven en de beek vervolgens te laten verlanden.

Foto 8: Gedempte Schaarsbeek en rechts geplagde graslanden

M1B (Inrichten percelen in de Schaarslenk).

In augustus is begonnen met de inrichting van de percelen in de Schaarslenk. Tijdens het veldbezoek zijn een aantal geplagde percelen bezocht. Door de droge omstandigheden kan de aannemer snel werken.

Foto 9: Geplagd perceel in Schaarsslenk

- Tijdens het veldbezoek zijn een aantal percelen met ploegsporen bezocht, die na het plaggen te voorschijn kwamen. De ploegsporen zijn bemonsterd om te beslissen in hoeverre het noodzakelijk is om deze weg te plaggen. De resultaten van de bemonstering worden half september verwacht, zodat kan worden besloten om maaisel van de hooilandjes bij de Middeldijk op de bodem te verspreiden of dat deze stukken met ploegsporen dieper moeten worden geplagd.

Foto 10: Ploegsporen in geplagd perceel bij de directiekeet

- Ook is een locatie aangetroffen met een veel ijzeroer en een blauwe verkleuring van de bodem. Dit betreft een natuurlijke afzetting van Vivianiet.

Foto 11: Vivianiet in de bodem van een geplagd perceel

Overige punten:

- Natuurmonumenten heeft een soortenkartering laten uitvoeren door Berglinde. De beheerder laat enige voorlopige resultaten zien voor veranderingen in het voorkomen van basische, pH-neutrale, zwak zure en zeer zure soorten. Uit de voorlopige resultaten blijkt dat zowel zure als basenminnende soorten vooruit gaan: herstel van de natte en zure hoogveenkern én de basenrijke lagg lijkt daarmee resultaat te hebben. Soorten van zeer natte basenrijke vegetaties lijken wel achteruit te zijn gegaan, dit kan te maken hebben met de droge zomers. Definitieve conclusies op basis van deze analyses zullen in de loop van 2020 worden getrokken door Natuurmonumenten.
- Natuurmonumenten heeft een inventarisatie gemaakt van de benodigde herstelmaatregelen aan de damwanden. De Provincie geeft aan dat zij hiervoor een budget beschikbaar heeft. Het is echter nog onvoldoende duidelijk op welke manier en met welke materialen de damwanden het beste kunnen worden hersteld. De beheerder geeft aan dat deze vraag is ook relevant is voor het Wooldse veen en Fochteloërveen en mogelijk nog meer veengebieden waar sprake is van lekkage van damwanden. Bij het Fochteloërveen is bijvoorbeeld een veendijk bezweken waardoor het kerncompartiment is leeggelopen.
- Omdat meerdere beheerders met dit probleem te maken hebben, geven Natuurmonumenten en Provincie aan dat het wenselijk is om een kennisinventarisatie van beheerders te organiseren van ervaringen in verschillende veengebieden zoals de Groote Peel (SBB), Engberdijksvenen (SBB), Fochteloërveen (NM). Mogelijk gaat SBB een soortgelijke kennisinventarisatie organiseren voor het Engberdijksveen. De Provincie gaat na of SBB dit voor Engberdijksvenen gaat organiseren. Als dit niet het geval is, zal de Provincie het initiatief nemen voor een kennisinventarisatie in de vorm van een vergadering van verschillende beheerders.
- Natuurmonumenten geeft aan dat het wenselijk is dat de komend jaar uit te voeren kartering van de habitattypen op dezelfde methodiek wordt uitgevoerd als de vorige kartering. Dit om er voor te zorgen dat veranderingen in gekarteerde habitattypen veroorzaakt worden door daadwerkelijke veranderingen in de vegetatie in het veld en niet door wijzigingen in de methodiek van karteren.
- [REDACTED] van de Provincie Gelderland vraagt de beheerder om mee te denken aan de invulling van het Beheerplan Natura-2000 Korenburgerveen voor de periode vanaf januari 2022. Het huidige Beheerplan loopt januari 2022 af, voor dit tijd moet het nieuwe beheerplan klaar zijn. De groep constateert dat komende jaren naast de reparatie en vervanging van de damwanden, met name monitoring belangrijk is.

Conclusies:

- De ontwikkelingen in het Korenburgerveen met betrekking tot de stikstofgevoelige habitattypen zijn conform de verwachting zoals vastgelegd in de gebiedsanalyse/beheerplan.
- De aanhoudende droogte vormt wel een risico voor de instandhouding van alle habitattypen in het Korenburgerveen.

Actiepunten:

- De Provincie heeft in 2020 een tussentijdse evaluatie laten uitvoeren van de resultaten van het PAS-monitoringsplannen in het Natura-2000 gebied Empese en Tondense heide. De evaluatie is uitgevoerd door KWR. De Provincie overweegt om deze tussentijdse evaluatie ook uit te voeren in het Korenburgerveen. **Actie Provincie**
- Natuurmonumenten en Provincie gaan gezamenlijk na of er bruikbare pq's aanwezig zijn in trilveentjes, waarmee subtiele vegetatie verschuivingen kunnen worden gedetecteerd. Zo nodig dienen extra pq's te worden ingemeten. **Actie Provincie en Natuurmonumenten.**
- Natuurmonumenten inventariseert welke korte termijn maatregelen noodzakelijk zijn om lekkage van damwanden te voorkomen. **Actie Natuurmonumenten.**
- Organisatie kennisinventarisatie onder beheerders over vervanging en reparatie damwanden hoogvenen. **Actie Provincie.**

Dit verslag is vastgesteld door:

.....
Handtekening

(datum)

.....
Handtekening

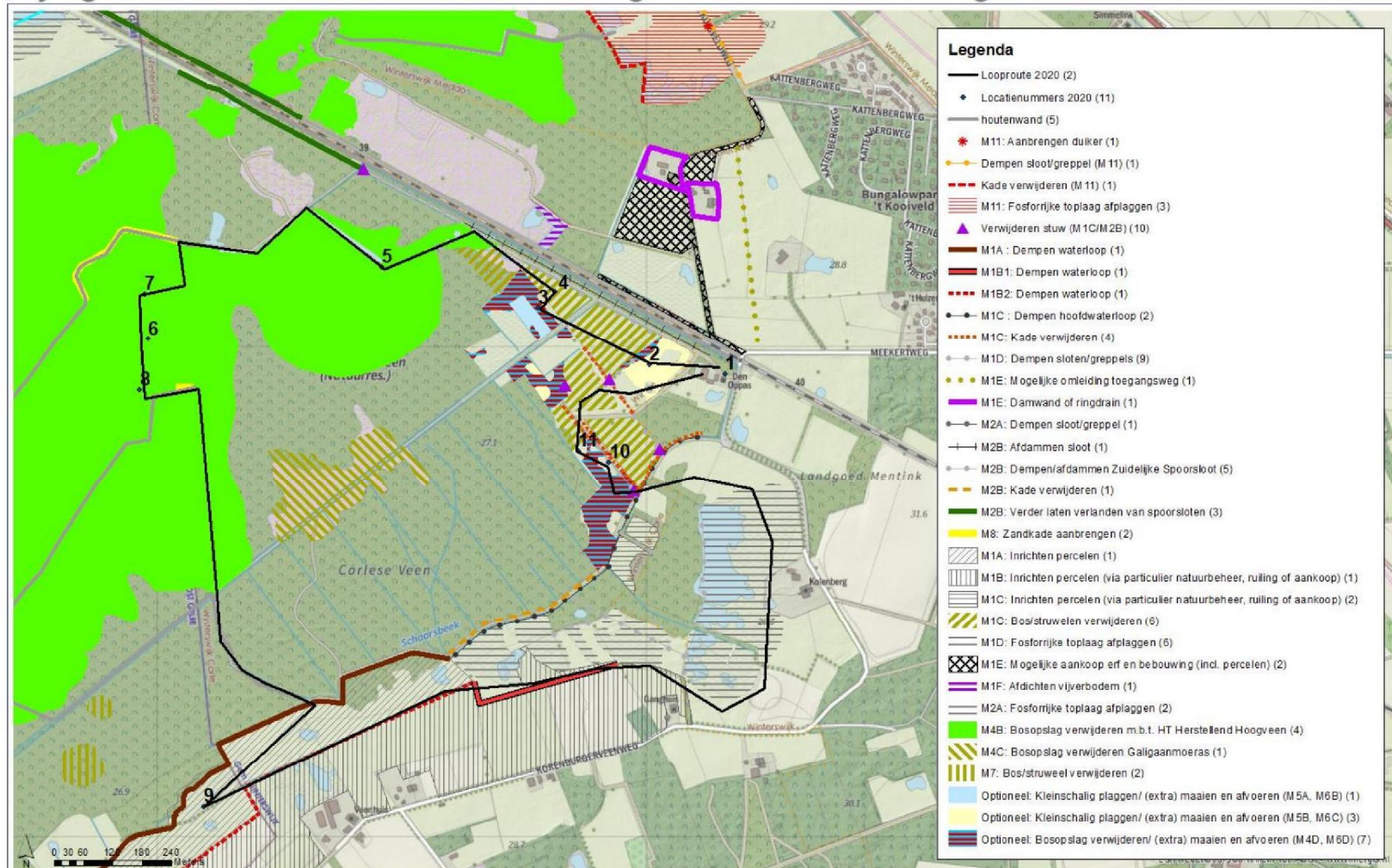
(datum)

Bijlagen

[illegible]

Le lermoude

Bijlage 2: PAS veldbezoek Korenburgerveen met maatregelen

Ecohydroloog: K. Hanhart Projectnummer: 7994 Datum 26-10-2017

Leiderwoud